

Cinci poeți

Cum citim și cum înțelegem poezia română din perioada postbelică? Dar pe cea scrisă după 1989? Grile de lectură. Analize pe text și contextualizări. Receptare publică, critică și individuală.

Nichita Stănescu. „Poezia” propagandistică a realismului socialist. Liberalizarea politică și afirmarea generației '60. Un poet metafizic.

Emil Brumaru. Generația '70 și nuanțarea neomodernismului. Poezia spațiului intim. Artă și pornografie.

Mircea Dinescu. Precocitate artistică și libertate lirică. Un poet inclasabil și inconfundabil.

Mircea Cărtărescu. Generația '80 și postmodernismul liric. Textualism, biografism, vizionarism.

Ioan Es. Pop. Revoluția din 1989 și libertatea generației '90. Neorealism și expresionism. Poezia de azi.

Ipostaze ale feminității în cultura românească veche

Cursul își propune o reconstituire, din mai multe perspective, a figurilor feminității proiectate, în texte și imagini, în cultura românească veche. Recurgând alternativ la „instrumentele” teoretice puse la dispoziție de discipline ca istoria mentalităților, istoria literaturii, antropologia imaginarului, arhetipologia sau comparatistica, voi încerca să conturez chipul specific al mai multor tipuri de feminitate frecvent întâlnite în literatura veche românească : sfânta, mama, nevasta, țiitoarea, văduva etc. Cursul, consacrat universului feminin, cotidian sau arhetipal, al secolelor XV-XVIII, va cuprinde teme precum: imaginea femeii în teologia medievală; condiția juridică a femeii în țările române (sec. XVII-XVIII); moravuri, mentalități, veșminte – o privire asupra vieții cotidiene; personaje-femei în istoria cronicarilor; femei intelectuale în epoca veche; femeile în viața și opera lui D. Cantemir; chipuri ale sfințeniei: prototipul creștin – Maica Domnului ; sfânta „desfrânată” – Maria Egipteanca.

Literatura experimentală din România

Despre avangardă, experimentalism, postmodernism

Pentru literatura experimentalistă din România la cursul de istoria literaturii nu e timp. E important dacă putem recupera câte ceva la cursul opțional. Propun niște discuții plecând de la câteva cărți inclasabile din literatura noastră. În ordine cronologică:

Catastihul Amourului (un roman de la 1865)

Camil Petrescu, ***Patul lui Procust*** (un autor în căutarea unor personaje; o recitare prin comparație cu ***Probleme de identitate*** a lui Mircea Nedelciu)

Anton Holban, ***O moarte care nu dovedește nimic. Ioana, Jocurile Daniei*** (despre puterea literaturii, a scriitorului și a cititorului)

M. Blecher, ***Vizuina luminată, Întâmplări în irealitatea imediată*** (despre scriitor și "privirea Străină" – vezi și textul Hertei Muller, ***Privirea Străină din Regele se înclină și ucide***)

Mircea Eliade, ***Șantier*** (literatura ca proiecție, ca "șantier")

Mircea Horia Simionescu, ***Bibliografia generală*** (o mie și unul de romane într-un roman)

Gellu Naum, ***Zenobia*** (autobiografia poetică)

Mircea Nedelciu, Adriana Babeți, Mircea Mihăieș, ***Femeia în roșu***, Editura Polirom, 2005 (cum se scrie un roman în trei)

Gh. Crăciun, ***Compunere cu paralele inegale*** (despre rescriere)

Poezia ca narațiune: Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Șerban Foarță (***Spectacol cu Dimov***)

Discuțiile vor fi însoțite de încercări de scriere creatoare pornind de la textele de care urmează să ne ocupăm.

Curs opțional I
A 1.4

2013- 2014/ Anul al III-lea, sem. 1

Departamentul de Studii Literare
Lect. dr. Sebastian Vlad Popa

Dualitatea în literatură

Opt scriitori români: Creangă, Eminescu, Blaga, Arghezi, Nichita Stănescu, Sorescu, Cărtărescu, Vișniec

Cărți și locuri ale memoriei (literatura împotriva tabuurilor istoriei)

Cursul își propune să investigheze câteva dintre cele mai reprezentative construcții ficționale cu subiect (pretext) istoric din proza românească postbelică.

Pornind de la premisa că, în foarte multe cazuri, categoria așa-numitului „roman istoric” a funcționat ca filtru (reduțabil) la nivelul mentalului colectiv, într-o perioadă în care vocile „autorizate” (din zona istoriografiei propriu-zise) nu aveau cum să se facă auzite, vom încerca să vedem câte „locuri ale memoriei” (Pierre Nora) și câte locuri... comune au fost împământate în cultura română prin intermediul acestui filtru.

Analizând, dintr-o perspectivă interdisciplinară și fără prejudecata preeminenței esteticului, romane ca *Delirul* lui Marin Preda, *Căderea în lume* a lui Constantin Țoiu sau *Princepele* (Eugen Barbu), vom încerca să răspundem la o întrebare esențială, care i-a preocupat, de altfel, pe mai toți vecinii noștri din Europa de Est: „De ce și în ce mod(uri) istoria a fost citită prin filtrul prozei ficționale?” Întrebare din care decurge, logic, o alta: „Mai poate avea succes o astfel de formulă în epoca actuală, când avem acces liber la documente?”

Lista (mereu deschisă) a întrebărilor se îmbogățește în progresie geometrică, dacă luăm în calcul un aspect care aduce reflecția mai aproape de zilele noastre: în ce măsură metaficțiunile istoriografice de tipul *Calpuzanii* (Silviu Anghel), *Tache de catifea* (Ștefan Agopian) sau *Teodosie cel Mic* (Răzvan Rădulescu), reușesc să submineze nu atât (sau nu numai) tabuurile istoriei, cât și pe cele ale reprezentării istoriografice?

Opere:

Marin Preda, *Delirul*; Constantin Țoiu, *Căderea în lume*; Eugen Barbu, *Princepele*; Ștefan Agopian, *Tobit*; Ștefan Agopian, *Tache de catifea*; Silviu Anghel, *Calpuzanii*; Răzvan Rădulescu, *Teodosie cel Mic*.

Tînăra generație interbelică. Autenticism, existențialism, radicalism

Cursul își propune să abordeze și să problematizeze elementele definitorii ale tinerei generații a anilor '30 (cunoscută și sub denumiri ca „generația `27” sau „generația criterionistă”), urmărind traseele biografice și câteva dintre textele-reper ale principalelor ei protagoniști: Mircea Eliade (*Itinerariu spiritual, Întoarcerea din rai, Huliganii*), Emil Cioran (*Pe culmile disperării, Schimbarea la față a României*), Eugen Ionescu (*Nu*), Mircea Vulcănescu (*Generație*), Mihail Sebastian (*De două mii de ani, Jurnal*), Petru Comarnescu (*America văzută de un tînăr de azi*), N. Steinhardt/Antisthios (*În genul tinerilor...*), Constantin Noica, *Mathesis sau bucuriile simple*, Jeni Acterian (*Jurnalul unei fete greu de mulțumit*), Octav Șuluțiu (*Ambigen, Jurnal*), Anișoara Odeanu (*Într-un cămin de domnișoare*), M. Blecher (*Întîmplări în irealitatea imediată*) ș.a. Alături de identitatea asumată și de „ideologia” generaționistă, vor fi discutate modelele formative ale generației în speță, opțiunile membrilor săi, formele de socializare sau principalele forme de asociere. De o atenție specială vor beneficia valorile și marotele „tinerilor furioși”: autenticitatea, trăirea, mistica, aventura, experiența, ca și principalele surse filozofice, spirituale și literare ale acestora (gînditorii „privați”, apocalipticii antimoderni, filozofii existențialiști ș.c.). Nu vor fi ignorate nici opțiunile multor membri ai „tinerei generații” pentru radicalismul/extremismul politic de dreapta sau de stînga, cu toate contextualizările și implicațiile ce decurg de aici, „miza” finală a cursului fiind conturarea unui portret viu și complex al unei generații strălucite și controversate, care a marcat cultura română modernă și a cărei faimă a trecut – ca și în cazul avangardei istorice - dincolo de granițele ei.

Literatură și Gulag. Scriitori în procese politice. Scriitori în arhivele Securității

Cursul își propune să exploreze multiplele fațete ale relației dintre fenomenul literar (și, în sens larg, cultural) și mecanismele de represiune din perioada comunistă. Vor fi examinate, deopotrivă, atitudinile de rezistență etică și artistică ale scriitorilor și atitudinile de compromis.

Cursul se va structura, cu precădere, pe studii de caz: procesele politice ale scriitorilor (procesul “Rugului aprins”, procesul “Noica-Pillat”, mișcarea Goma și Carta 77 etc); dosare de urmărire informativă, dosare de “rețea”. Se va pleca nu doar de la analiza literaturii universului concentraționar (Ion Ioanid, Paul Goma, N. Steinhardt, Virgil Ierunca ș.a.) ci și a documentelor din arhivele C.N.S.A. S.

Evaluare: - un referat având ca temă relațiile dintre literatură și Gulag (studii de caz)

- participarea la discuțiile de la curs.

Nichita Stănescu – revoluția limbajului poetic modern

Cursul propune o perspectivă retorică și pragma-stilistică asupra ultimei revoluții a limbajului poetic românesc înlăptuite de Nichita Stănescu. Vor fi luate în discuție: construcția subiectivității lirice, narativul poetic, formele descripției, monolog vs. dialog (dramatizarea lirismului), registrele stilistice ale scriiturii, „necuvântul” și „limba poezescă” (inovațiile limbajului poetic la nivel lexical, morfologic și sintactic), particularitățile figurii semantice (metaforă, comparație).

Lexicologie și etimologie

Cursul urmărește câteva dintre chestiunile cele mai interesante și mai utile ale etimologiei: relația dintre cuvinte și variante, dubletele etimologice și principalele lor aspecte din punct de vedere formal și semantic, relațiile semantice din perspectivă etimologică (sinonimia, paronimia și, mai ales, omonimia), probleme de etimologie internă (criterii, etape, conexiuni etc.) și, în special, derivarea prin substituție de afixe, aspecte ale etimologiei mixte (cu accent asupra „substantivizării” adjectivului), o abordare particulară a latinității „ascunse” a limbii române etc.

Obiective: crearea unei gândiri diacronice consecvente pentru înțelegerea și explicarea, la orice nivel, a unor fapte de limbă; folosirea argumentelor etimologice pentru clarificarea unor probleme de fonetică, grafie, gramatică, lexic și semantică; realizarea unei concepții nuanțate referitoare la îmbogățirea limbii române mai ales în epoca modernă și contemporană.

Evaluare: prezența la cursuri (2 p.) + participarea la discuții (3 p.) + realizarea unui referat pe o temă la alegere (4 p.) + 1 p. din oficiu.

Probleme de istorie a limbii române (fonetică istorică, gramatică istorică, istoria vocabularului românesc)

Descrierea cursului: Sunt luate în discuție unele aspecte fonetice și semantice legate de istoria anumitor cuvinte românești. Sunt dezbătute probleme referitoare la evoluția unor forme flexionare și a câtorva construcții sintactice. Analiza lingvistică se face, în general, pe texte de epocă.

Obiectivele cursului: Studenții vor fi capabili să identifice textele de epocă prezentate la curs, să explice anumite transformări lingvistice, să facă analiza lingvistică detaliată a unui fragment de text dat.

Forma de evaluare: La alegerea fiecărui student – examinare scrisă, examinare orală sau elaborarea unui referat pe o temă de curs.

Sintaxa și semantica grupului nominal

Cursul își propune să fie o continuare a studiului sintaxei început anul anterior, urmărind aprofundarea analizei grupului nominal.

Determinarea, cuantificarea, relația posesivă, relația parte-întreg, relația locativă, temporală, agentivă, comportamentul diverselor tipuri semantice de substantive (abstracte, masive, colective, nume relaționale, nume proprii) reprezintă aspecte importante în analiza GN, care vor fi discutate în cadrul cursului.

Cursul se va baza pe o bibliografie care cuprinde studii de lingvistică românești, dar și străine.

Forma de evaluare: participare la activitatea de la curs și realizarea unui referat pe o temă la alegere discutată la curs.

Comunicare interculturală

Domeniul eclectic al comunicării interculturale face apel la elemente de antropologie, sociologie, psihologie socială, comunicare interpersonală sau organizațională, pragmatică, lingvistică etc. pentru a explica modul în care comunică indivizi proveniți din culturi diferite (un francez cu un englez, un american cu un japonez, un suedez cu un italian etc.). Fixând principiile de interacțiune, cercetările în domeniu au un pronunțat caracter aplicat, propunându-și să contribuie la eficientizarea comunicării în întâlnirile interculturale.

Cursul este conceput interactiv, combinând prelegerile cu dezbaterile, studiul de caz cu analizele pe text și testele de autocunoaștere. Dintre temele abordate: *Cultura – definiții antropologice și discursive • Competența de comunicare culturală vs. competența de comunicare interculturală • Parametrii de variație culturală • Reflectarea parametrilor de variație culturală în comunicare (comunicarea verbală și nonverbală) – stiluri culturale de a vorbi • Identitatea culturală • Emoția din perspectivă interculturală • Sursa neînțelegerilor în comunicarea interculturală • Adaptarea interculturală – șocul cultural, aculturarea • Traducerea – act de comunicare interculturală.*

Notarea : Notare continuă pe baza activității de seminar sau referat final (la alegere).

Suport de curs : Andra Șerbănescu, *Cum vorbesc și cum gândesc ceilalți, Iași, Polirom, 2007.*

Elemente de analiză a textului

Cursul își propune să formeze deprinderea de a recunoaște, descrie și explica trăsături definitorii ale diferitelor tipuri de secvențe de text (narație, descriere, dialog, explicație și argumentație), cu ajutorul conceptelor de bază ale lingvisticii textuale. În partea introductivă vor fi prezentate principiile configurării unei tipologii a secvențelor de text, iar cursul propriu-zis va descrie și va explica prototipul celor cinci forme de text considerate fundamentale.

Evaluare : 50% prezență și participare la discuții + 50% rezultatul evaluării finale.

Lingvistică romanică

Cursul prezintă din perspectivă istorico-comparativă evoluția latinei spre romanitate; are în vedere aspecte de lingvistică externă (formarea limbilor romanice; statutul limbilor romanice astăzi; chestiuni de politică lingvistică) și de lingvistică internă (trăsături fonetice, morfosintactice, lexicale – convergențe și divergențe în spațiul romanic).

Retorica discursului

Retorica – o artă a vorbirii, o tehnică a cuvântului, o modalitate de a convinge prin argumentare corectă și bogată sau o modalitate de a învinge rațiunea, prin exploatarea registrului stilistic, estetizarea limbajului și persuadarea emoțională a auditoriului? De ce nu, toate acestea?

În lumea contemporană, retorica nu mai este doar o disciplină scolastică, admirată pentru abilitatea pe care cunoașterea sa aprofundată o creează – aceea de a orna vorbirea cu “forme frumoase”. Agresivă sau insinuantă, explicită sau implicită, retorica modernă include atât studiul logicii limbajului, al regulilor silogismului și al tipologiei argumentului, cât și largul evantai al figurilor de stil, retorice și al tropilor. Exemplele din discursul istoric, filosofic, politic sau publicitar, analiza sloganului, a sofismului, a figurilor demonstrează rolul pe care retorica l-a avut dintotdeauna atât în cultură, cât și în spațiul public, în campaniile electorale, în negocieri, în comerț. “De la viață la moarte, de la seducție la ură, totul este retorică”, spunea pe bună dreptate Michel Meyer.

Cursul propune o reevaluare a moștenirii antice integrate de retorica actuală și o analiză a mecanismelor de compunere a discursului contemporan, în diverse forme și uzanțe ale sale. Programat ca un curs-atelier, include ședințe de analiză de text, de construcție de discurs (probe de evaluare continuă) și de interpretare de discurs original (pentru proba finală). Toate cele trei dimensiuni ale discursului – *logos* (redactarea), *ethos* (tema), *pathos* (interpretarea) – vor fi studiate și însușite prin exerciții, pentru a fi apoi incluse cu succes în proba de absolvire.

Cursul reprezintă prima parte a unui modul de un an, a doua parte fiind dedicată studiului retoricii vizuale.

Figuri ale așteptării

Este așteptarea o *temă* literară? Se poate construi o narațiune în care personajul / personajele nu fac nimic altceva decât să aștepte ceva sau pe cineva? Ce consecințe are, în plan narativ, focalizarea asupra unui personaj care *așteaptă* indefinit – suspendarea epicului, preeminența descrierii, „dizolvarea” conturului ferm al personajului?

De la Penelopa la Madame Bovary, de la Oblomov la Giovanni Drogo (din Deșertul tătarilor de Dino Buzzati) și la „femeia care așteaptă” din romanul omonim al lui Andrei Makine vom porni într-o călătorie intertextuală pentru a descoperi și analiza varii ipostaze ale așteptării. Printre autorii și operele la care ne vom opri, pe lângă cei deja menționați: Tolstoi, Moartea lui Ivan Ilici; Gib Mihăescu, Rusoaica; J.M. Coetzee, Așteptându-i pe barbari și dramaturgii A.P. Cehov, Samuel Beckett, Eugen Ionescu.

Introducere în studiul autobiografiei

Cursul schițează un cadru istoric și teoretic pentru studiul autobiografiei, un tip de scriere de frontieră luat prea puțin în considerare de critica și de istoria literară românească, însă extrem de important pentru înțelegerea fenomenului literar actual, și, în opinia noastră, deopotrivă, pentru o reflecție asupra contextului ideologic postcomunist. Vom urmări evoluția formelor autobiografiei de la confesiunea religioasă la autoficțiunea contemporană, insistând asupra raporturile complexe pe care ea le întreține cu modernitatea și întrebându-ne, în paralel, în ce măsură se poate vorbi despre o tradiție a genului în literatura română.

Mituri clasice și literatură

Cursul include următoarele repere/teme: Mitologia – „o culegere de bârfe”: definiții operatorii indispensabile: mitodologie, mitocritică, mitanaliză; discutarea conceptelor de emergență, flexibilitate, iradiere ; Homer – primul stadiu al controlului pe care grecii l-au impus asupra miturilor lor; firește, Mythos și Logos; schițe de istorie semantică a mitului; povestiri seducătoare și mincinoase; mit religios, punere în scenă tragică; cicluri eroice și “geografii”; prezențe ale unor mituri clasice în literatură, pictură, muzică; prezența elementului mitologic în țesătura textului literar; probleme de intertextualitate; mituri care au obsedat epoci. Expunerile și discuțiile vor fi însoțite de albume, proiecții, audiții.
Evaluare: portofoliu (răspunsuri la zece întrebări, fișe de lectură) 50%, participare activă 25%, prezență 25%

Arhetipologie

Arhetipul ca *motiv* care reapare mereu și pretutindeni în mituri, alegorii și marile povestiri ale literaturii universale. Unitatea lui *homo archetypus*. Cultura ca sistem deschis. Imagini și conexiuni tipice ca reprezentări arhetipale izvorâte din pre-forme ireprezentabile și fenomenele spontane ale donării de formă. Indeterminarea de conținut a arhetipului și *formele* delimitate de conștiința ce determină conținutul, ca proces de simbolizare a modurilor de cunoaștere. Seria evoluției semn – emblemă –alegorie – semn alegoric - imagine alegorică – simbol – mit – mit simbolic. Limbajul alegoric în Evul Mediu și funcția de intercessor al simbolului iconic. Simbolul – semn al cărui semnificat este veșnic absent, întrucât esența arhetipului este transcendentă. Simbolul și mitul simbolic ca unică posibilitate a donării de formă unui arhetip.

Verificare – eseu

Roman și metaroman

Cursul urmărește etapele principale din devenirea romanului, fiind interesat de condiția lui problematică, fenomenele de receptare pe care le generează, eforturile de legitimare teoretică, raporturile cu celelalte genuri, evoluția sa în plan narativ și tematic. Expunerile sunt însoțite de studii de caz, textele fiind selectate având în vedere caracterul lor reprezentativ pentru o etapă sau o direcție din evoluția genului, precum și mutațiile decisive pe care le-au antrenat. O atenție specială se îndreaptă spre acele romane cu vocație autoreflexivă – romane ce gândesc romanul – , capabile să dezvolte în substanța propriei ficțiuni o poetică a genului, multă vreme ignorat de teoreticieni. „Arta” și „gândirea” romanului vor fi ilustrate printr-o incursiune în operele unor autori precum Cervantes, Diderot, Flaubert, Proust sau Gide.

Forma de evaluare: 40% intervențiile orale, 60% eseul final.

Corpul biologic și corpul cultural

Ori de câte ori corpul devine subiect de discuție, primul gând care ne orânduiește discursul este acela de a lega privirea de natural, de anatomie și de fiziologie. Corpul construit cultural pare a fi un colateral întrucât intervenția culturală asupra acestuia este atât de firească, încât ajunge în cele din urmă să fie ea însăși percepută ca naturală.

Cursul își propune un discurs diacronic asupra modificărilor aduse corpului, acoperirea și descoperirea lui (o incursiune în vestimentație), apropierea și depărtarea lui de modelul biologic (vopsirea, tatuarea și *chirurgia*), ritualizarea și ceremonializarea lui, sexualizarea și desexualizarea acestuia, urmărind astfel traseul sinuos pe care esteticul corporal l-a urmat până astăzi.

Forma de evaluare: un proiect pe baza bibliografiei

Cadre tradiționale ale inițierii

Vor fi prezentate instituțiile tradiționale implicate în inițierea și integrarea tinerilor, urmând traiectul existențial de la copilărie la vârsta nubilă (familia, neamul, comunitatea, grupul de gen și vârstă).

Se vor analiza cadrele ritual-ceremoniale și cotidiene ale învățării codului cultural tradițional, cu precădere cele în care sunt antrenați ca protagoniști copiii, adolescenții și tinerii.

Vor fi dezbătute subiecte-tabu ale studiului societăților și mentalității tradiționale: poziții privilegiate ale genurilor, „ascultarea părinților”, virginitatea, libertinajul erotic și constrângerile morale.

Teme majore: rituri de trecere și scenarii inițiatice, tradiții legate de ciclul festiv religios și ocupațional, componente magice și ludico-erotice, mărci și simboluri specifice vârstei, genului și statusurilor/rolurilor.

Cerințe pentru absolvirea cursului: elaborarea unui eseu pe teme date (având la bază o bibliografie specializată).

Etnologia ca privire pentru Celălalt

Cursul are rolul unei inițieri în etnologie ca privire îndreptată către *celălalt*. Cum îl putem cunoaște pe „aproapele” sau pe „departele” nostru? Cum putem înțelege diferența dintre „noi” și „ei”? Vă propun mai multe întâlniri cu *alteritatea* și exersarea privirii asupra ei. Îl vom căuta împreună pe *celălalt* departe, în spațiile exotice ale fostelor colonii europene, sau aproape, în jurul nostru, în spațiul urban sau în cel rural, în modul de viață, în modul de a trăi în cotidian sau în sărbătoare, în familie sau în comunitate, în modul de a „îmblânzi” timpul, în modul de a mânca și a petrece. Filmul, etnologic și artistic, ne va ajuta să îl privim pe *celălalt* și să înțelegem experiența diferenței.